

Smørblomster

Tekst og foto:

Ariane Schjelderup

Filosofiske spørsmål:

Ariane Schjelderup

Sist oppdatert: 15. november 2003

De blomstene vi kaller smørblomster omfatter egentlig flere forskjellige soleiearter — som alle har ganske like blomster, men med forskjellige blader og vekstform. Her får du vite litt om hver av dem, og vi viser deg også hvordan du kan tørke smørblomster og lage små buketter som du kan gi bort eller pynte opp på rommet ditt med.

Om smørblomster

Fakta om smørblomster:

Utbredelse: Engsoleie og krypsoleie er vanlige i hele landet (krypsoleie finnes ikke på fjellet). Grøftsoleien er relativt vanlig i kyststrøk opp til Trøndelag, sjeldnere lenger nord.

Blomstringstid: Engsoleie fra juni til juli, krypsoleie fra mai til august og grøftsoleie fra juni til august.

Voksested: Engsoleien liker næringsrik jord og vokser i skogbryn og på enger. Krypsoleien vokser på åkrer, strandbredder, i haver og på enger. Den liker sur og fuktig jord. Grøftsoleien vokser i sumpområder og grøfter.

Smørblomstene tilhører soleiefamilien, en stor familie (se margin). Og selv om det bare er engsoleien (*Ranunculus acris*) som er den «egentlige» smørblomsten, er både krypsoleie (*Ranunculus repens*) og grøftsoleie (*Ranunculus flammula*) såpass like engsoleien at de gjerne oppfattes som smørblomster i praksis. Vi inkluderer dem derfor her.

Alle tre er flerårige og har blanke, gule blomster.

Engsoleien er den høyeste av disse smørblomstene og kan bli opptil en meter høy. Grøftsoleien blir opptil 50 cm høy, krypsoleien opptil 40 cm. Krypsoleien har rotstående utløpere, dvs. den sender ut lange stilker med nye planter på som kan feste seg til jorden og vokse opp. Slik sprer den seg «krypende» bortover bakken og danner dermed fort et tett teppe.

Smørblomstene har forskjellige blader: engsoleien og krypsoleien har flikede blader. Engsoleiens blader er i tillegg dypt innskårne og har tenner. Grøftsoleien har avlange, lansettformede blader.

Engsoleien og krypsoleien har dessuten større blomster (bredde 2-3 cm) enn grøftsoleien (bredde 1,5 cm). Alle smørblomstene får en slags nøtter med små «nebb» når de er ferdigblomstret.

Giftige eller ikke giftige?

Smørblomstene er ganske pene med gule blomster som gir gjenskinn om du holder dem under haken (og ikke bare hos de som liker smør!). Derfor er smørblomstene populære blomster.

Men alle smørblomstartene er giftige for mange dyr (også for mennesker). Dette gjelder hele planten: både rot, stilk, blader og blomst. Derfor er det mange av husdyrene våre som lar smørblomstene stå i fred. Og om blomstene trives, kan de dekke store deler av en eng selv om den er full av beitende dyr.

Men smørblomster er ikke giftige når de er tørket, så det gjør ikke noe om man bruker gresset på engen til å lage høy.

En mangfoldig familie

Soleiefamilien består av fler enn 900 arter. De fleste av dem lever i de nordlige områder. Dette er noen av de vanligste (foruten smørblomstene da):

- tiggersoleie (*Ranunculus sceleratus*), se margen
- vannsoleie (*Ranunculus aquatilis*)
- vårkål (*Ranunculus ficaria*)
- soleihov (*Caltha palustris*)
- ballblom (*Trollius europaeus*)
- trollbær (*Actaea spicata*)
- akeleie (*Aquilegia vulgaris*)
- våradonis (*Adonis vernalis*)
- hvitveis (*Anemone nemorosa*)
- blåveis (*Anemone hepatica*)
- tyrihjelms (*Aconitum septentrionale*)
- ridderspore (*Consolida regalis* – stor ridderspore er en annen dyrket variant)
- kubjelle (*Pulsatilla pratensis*)
- frøstjernene (*Thalictrum...*)
- blåsprett (*Thalictrum alpinum*)

Visste du at:

- smørblomsten er en skikkelig kriger mot andre planter, spesielt mot kløver? Ikke bare er den flink til å «stjele» mye næring fra jorden, den skiller også ut en gift som er sterk nok til å drepe kløver som vokser for nærme, selv om giften blir kraftig fortynnet (opptil en milliarddel)!
- smørblomstenes gift er såpass sterk at det kan svi når du plukker mange av dem? En nær slektning av smørblomstene har så giftig saft at den kan gi store sår. I gamle dager brukte tiggere denne saften til å lage sår på seg selv for at andre skulle synes synd på dem og gi dem penger. Denne soleien kalles derfor for tiggersoleie.
- det engelske navnet på smørblomst er «buttercup»? Det passer ganske bra, for blomstene kan jo se ut som små kopper fulle av ferskt smør.
- på dansk kalles soleiene for ranunkler – dvs. det samme som de heter på latin?

Ideer til filosofiske samtaler

1. Smørblomstene er giftige, og kan derfor ikke brukes til stort annet enn pynt. Er det unyttig bare å være til pynt eller er det å være til pynt noe som kan være nyttig i seg selv? Hva mener vi egentlig når vi sier at noe er nyttig?
2. Smørblomstene er giftige for mange dyr og i tillegg forgifter de andre planter som prøver å vokse tett ved siden av dem. Så om giften ikke er nyttig for oss, så hjelper den smørblomsten til å få god plass og den slipper å bli spist. Men er det riktig å si at dette er «nyttig» for smørblomstene? Eller har nytte bare med mennesker å gjøre?
3. Rotter er nysgjerrige og oppfinnsomme dyr. Men nysgjerrigheten og oppfinnsomheten deres kan gjøre stor skade i menneskenes samfunn. Kan vi da si at oppfinnsomheten er nyttig for rottene, men unyttige for menneskene? Kan noe være nyttig og unyttig på samme tid?
4. Kan dere komme med eksempler på flere ting som kan være unyttig for mennesker men være bra for forskjellige plante- eller dyrearter?